

รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืน ของจังหวัดยโสธร*

SUSTAINABLE GROUNDWATER BANK PROJECT MANAGEMENT MODEL OF YASOTHON PROVINCE

นริศรินทร์ พันธเพชร

Narisarinthon Phanthaphech

สมิทธา จิตตลดากร

Samila Chittaladakorn

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: narisarinthon2521@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร 3) เสนอแนะรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาเพื่อหาองค์ความรู้ใหม่จากทัศนะของผู้ให้ข้อมูล อันนำไปสู่การจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูง จำนวน 2 คน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารระดับกลาง จำนวน 4 คน 3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 3 ได้แก่ ผู้บริหารระดับปฏิบัติการ จำนวน 6 คน และ 4) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 4 ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 11 คน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ได้แก่ 1.1) ความเป็นมาของธนาคารน้ำใต้ดิน มีระบบเปิดและระบบปิด 1.2) สถานที่ คือองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี และ 1.3) การมีส่วนร่วมของประชาชน 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ได้แก่ 2.1) คณะกรรมการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน 2.2) ขั้นตอนการดำเนินงาน 2.3) สถานที่ก่อสร้าง 2.4) การมีส่วนร่วมของประชาชน และ 2.5) สภาพแวดล้อม 3) เสนอแนะรูปแบบการจัดการ

* Received 15 October 2020; Revised 17 March 2021; Accepted 23 March 2021

โครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ได้แก่ 3.1) ด้านการนำเทคโนโลยี 3.2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3.3) การมีความรู้ความเข้าใจ และ 3.4) ความคุ้มค่าสู่ชุมชน
คำสำคัญ: การจัดการ, โครงการธนาคารน้ำใต้ดิน, จังหวัดยโสธร

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study a Sustainable Groundwater Bank Project Management Model of Yasothon Province 2) study the factors affecting the Sustainable Groundwater Bank Project Management Model of Yasothon Province 3) recommend a Sustainable Groundwater Bank Project Management Model of Yasothon Province. This article is based on qualitative research which is the method of study to find new knowledge from the key informant's views which leads to Sustainable of Groundwater Bank Project Management. It consists of: 1) The first group of key informants are high-level executives of 2 person. 2) The second key informants are middle management of 4 person. 3) The third key informants are operational executives of 6 person, and 4) The fourth key informants are community leaders of 11 person. By using qualitative research methods from document analysis In-depth interviews, group discussion and data analysis by means of content analysis. The results of the research were as follows: 1) Sustainable Groundwater Bank Project Management Model of Yasothon Province are 1.1) Background of Groundwater Bank is open system and closed system, 1.2) The place is Nong Mi Subdistrict Administrative Organization, and 1.3) Public Participation. 2) Factors Affecting Project Management Model The Sustainable Groundwater Bank of Yasothon Province are 2.1) The Underground Water Bank Project Management Committee, 2.2) Operation Process, 2.3) Construction Site, 2.4) Public Participation, and 2.5) The Environment. 3) Recommend A Sustainable Underground Water Bank Project Management of Yasothon Province are 3.1) Technology Implementation, 3.2) Community Participation, 3.3) Knowledge and Understanding, and 3.4) Value for the Community.

Keywords: Groundwater, Bank Project Management, Yasothon Province

บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งการอุปโภค บริโภค การทำเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ การคมนาคมขนส่งทางน้ำ รวมทั้งยังมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสัตว์และการรักษาระบบนิเวศ ในอดีตประเทศไทย เคยมีน้ำใช้อย่างไม่จำกัด แต่สถานการณ์ปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทุกปี การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ความต้องการใช้น้ำมีมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ยังมีการทำลายป่าไม้ต้นน้ำอย่างต่อเนื่อง มีการชะล้างพังทลายของดิน แหล่งน้ำตื้นเขินเก็บกักน้ำได้น้อยลง ส่งผลให้ประเทศเกิดภาวะขาดแคลนน้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนำมาซึ่งปัญหาน้ำหลากในฤดูฝน ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชุมชนและพื้นที่เพาะปลูก ตลอดจนการขยายตัวของชุมชนและอุตสาหกรรมยังส่งผลให้เกิดปัญหามลภาวะทางน้ำ ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อเนื่องไปถึงการใช้ประโยชน์น้ำในทุกมิติ (สภาปฏิรูปแห่งชาติ, 2558)

สภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปรากฏการณ์ของเอลนีโญสร้างความเสียหายไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ทำให้รัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องชดเชยความเสียหายทางการเกษตรให้กับประชาชนที่ประสบภัยมีมูลค่ามากมายมหาศาลถึง 1,500 ล้านบาท ในปี 2558 กรมอุตุนิยมวิทยาระบุว่า ข้อมูลการวัดหุนน้ำในทะเลกลางมหาสมุทรแปซิฟิก ถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลการวัดอุณหภูมิผิวน้ำทะเลจากดาวเทียมสำรวจภูมิอากาศ ยืนยันได้ว่าผิวน้ำทะเลมีอุณหภูมิสูงขึ้นจากค่าเฉลี่ย ซึ่งจะมีผลกระทบแผ่กระจายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกไม่เท่ากัน ทั้งนี้ อุณหภูมิผิวน้ำทะเลที่มีอุณหภูมิสูงขึ้นคือ ดัชนีชี้วัดของขนาดเอลนีโญ (El Nino-Southern Oscillation: ENSO) ที่สำคัญและชัดเจนตัวหนึ่ง ยิ่งอุณหภูมิสูงเท่าไร ปรากฏการณ์ยิ่งรุนแรงมากขึ้นเท่านั้น (สุโชติ ธีรวรรณรัตน์, 2562) จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติของกรมอุตุนิยมวิทยา พบว่า ปรากฏการณ์เอลนีโญจะปรากฏและมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ปริมาณฝนที่ตกจะมีแนวโน้มต่ำกว่าปกติ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ยังคงมีภาวะภัยแล้งเกิดขึ้นต่อไป ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา บราซิล เกาหลีเหนือ รวมถึงประเทศไทยอีกด้วย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2558)

ภัยแล้งและน้ำท่วมซึ่งสร้างความเสียหายให้กับประเทศและประชาชนอย่างมาก จากการแก้ไขปัญหามาของทางภาครัฐ เพื่อที่จะให้ประชาชนผ่านพ้นวิกฤตภัยแล้งและน้ำท่วมซึ่งยังไม่เกิดเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจเกิดจากมีหลายหน่วยงานของรัฐที่ทำงานซ้ำซ้อน ทำให้วัตถุประสงค์ในการดำเนินการนั้นแตกต่างกันไปตามภารกิจ และ ไม่มีการดำเนินการเป็นแบบองค์รวม หรือความร่วมมือกันในรูปแบบของเครือข่าย (Network Governance) แก้ไขปัญหาในภาพรวม จะเห็นได้ว่าโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้นั้น ไม่ได้มีเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำหรือเกี่ยวข้องกับปัญหาละเลย ทำให้เสียงบประมาณในแต่ละปีเป็นจำนวนมหาศาล นั่นหมายความว่าความพยายามของรัฐบาลที่ผ่านมาเกิดความล้มเหลวในการบริหารและการจัดการ (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2563)

ปัจจุบันรัฐบาลที่นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีแนวนโยบายในด้านการบริหารทรัพยากรน้ำ โดยตั้งสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี มีแผนปฏิรูปประเทศทั้ง 11 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2561) ในข้อที่ 4 ด้านสังคม เรื่องประเด็นปฏิรูปที่ 4: ระบบสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง กิจกรรมที่ 3 พัฒนาระบบการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กบนฐานการมีบทบาทการเป็นเจ้าของ และการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่ต้องการพัฒนาแหล่งน้ำให้เกิดกับประชาชน (กรมทรัพยากรน้ำบาดาล, 2563) ประชาชนได้รับความเดือดร้อนเป็นระยะเวลายาวนาน รวมตัวกันคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหาภัยแล้งด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐ ซึ่งแนวคิดนั้นเรียกว่า “ธนาคารน้ำใต้ดิน” (ขวัญใจ เปื่อยหนองแซ่ และสัญญา เคนาภูมิ, 2563) สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้งได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น จังหวัดอุบลราชธานี ในอำเภอน้ำยืน อำเภอเขื่องใน สามารถแก้ปัญหาได้โดยที่ชาวนาสามารถทำนาในหน้าแล้งได้ใช้น้ำที่กักเก็บไว้ใต้ดินมาทำการเกษตรได้เป็นอย่างดี มีสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักที่ควบคุมดูแลในการไขปัญหา “ธนาคารน้ำใต้ดิน” ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าภาครัฐให้ความสำคัญในเรื่องการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง “ธนาคารน้ำใต้ดิน” เป็นทางเลือกหนึ่งที่รัฐบาลสามารถร่วมมือกับภาคเอกชนและภาคประชาชน เพื่อลดแก้ปัญหาภัยแล้งได้ในระดับหนึ่ง จึงได้ขยายผลการดำเนินการนำร่องมายังจังหวัดยโสธร

จังหวัดยโสธร เป็นหนึ่งในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประสบปัญหาภัยแล้งซึ่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี ได้ดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโครงการ “ธนาคารน้ำใต้ดิน” เพื่อดำเนินการสู่การพัฒนาและแก้ไขในการบริหารทรัพยากรน้ำด้วยการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร และนำผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานของภาครัฐ และแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในภาพรวมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร
3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นวิธีการศึกษาจากทัศนะของผู้ให้ข้อมูล ทั้งเป็นองค์ความรู้ใหม่ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ ได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และทำการศึกษาโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูง จำนวน 2 คน
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารระดับกลาง จำนวน 4 คน
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 3 ได้แก่ ผู้บริหารระดับปฏิบัติการ จำนวน 6 คน
4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 4 ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 11 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้บริหารด้านนโยบาย และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยเตรียมประเด็นเพื่อสอบถามแนวคิดและความสัมพันธ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสังเกตการณ์ (Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ออกแบบและกำหนดแนวทางด้านการสังเกตการณ์เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และลักษณะที่ 2 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แนวทางนี้เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยทำการออกแบบสอบสวนสำหรับผู้ให้ข้อมูล สามารถแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ได้แก่ คำถามหลัก (Main Questions) สำหรับประเด็นหลักของงานวิจัย องค์ประกอบที่ 2 ได้แก่ คำถามเพื่อขอทราบรายละเอียดและความชัดเจน (Probes) ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และองค์ประกอบที่ 3 ได้แก่ คำถามเพื่อติดตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง (Follow-up questions) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เจาะลึก จำนวน 12 คน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยเข้าไปร่วมจัดกิจกรรมเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการมีส่วนร่วม (Public Participation) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการดำเนินงานของเครือข่ายในปัจจุบัน การจัดให้บริการแก่เครือข่ายที่มีคุณภาพนั้น ต้องเป็นไป

ตามความต้องการของชุมชนผู้รับบริการบนพื้นฐานความรับผิดชอบของหน่วยงาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้รับบริการ ผู้วิจัยทำการสนทนากลุ่ม จำนวน 11 คน

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากเอกสารข้อมูลผลการดำเนินงานของธนาคารน้ำใต้ดินในรอบปีที่ผ่านมา เพื่อนำมาประกอบการศึกษาวิจัย เอกสารวิชาการ ผลงานวิจัย บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเว็บไซต์ต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการจัดเตรียมฐานข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ได้ง่ายขึ้นด้วยการจัดทำกลุ่มข้อมูล เพื่อความเชื่อมั่นของข้อมูลที่ได้รับ และเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำหลักการวิเคราะห์ข้อมูลมี 3 ประการ ประกอบด้วยดังนี้ 1) การลดทอนและกลั่นกรองข้อมูล (Data Reduction) 2) การแสดงและพรรณนาข้อมูล (Data Display and Description) และ 3) การหาข้อสรุปและตรวจสอบผลการวิจัย (Conclusion and Verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบ และใช้รูปแบบการวิเคราะห์แบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) ของ Miles, M. B., & Huberman, A. M. คือ ขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ 1) แบบใช้ทฤษฎี และ 2) แบบไม่ใช้ทฤษฎี (Miles, M. B. & Huberman, A. M., 1994)

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า

1.1 ความเป็นมาของธนาคารน้ำใต้ดิน จากที่ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ลดลง ทำให้ปริมาณการซึมของน้ำสู่ชั้นน้ำบาดาลน้อยลง และการเปลี่ยนสภาพภูมิอากาศ เป็นเหตุให้น้ำฝนไหลซึมลงสู่ชั้นน้ำใต้ดินน้อยลง ซึ่งการแก้ปัญหาทางหนึ่งคือ การสร้างธนาคารน้ำใต้ดิน (Groundwater Bank) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด และธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิด หากสามารถทำทั้งสองประเภทควบคู่กันไปจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความเห็นว่า “...สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ...และงานวิจัยหลักการธนาคารน้ำใต้ดินของสถาบันน้ำนิเทศศาสตร์คุณ โดยท่านหลวงพ่อดม สิริปัญโญ ว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่น่ามาใช้ปฏิบัติแก้ไขปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม น้ำขัง น้ำตม จนประสบความสำเร็จแล้วในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ และเป็นวิธีการจัดระบบน้ำที่สากลทั่วโลกยอมรับ ใช้เป็นวิธีหลักในการจัดการระบบน้ำอย่างยั่งยืนในหลายประเทศ...” (เอ (นามสมมติ), 2562)

1.2 สถานที่ วิกฤตน้ำแล้งที่เกิดขึ้น ทำให้ธนาคารน้ำตอบโจทยในการแก้ไข ปัญหาได้เป็นอย่างดี ประกอบกับได้มีการศึกษาและทำความเข้าใจโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน จึงได้กำหนดให้เริ่มโครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร และได้ดำเนินการจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดแล้วเสร็จ จำนวน 982 บ่อ คิดเป็น ร้อยละ 81.83 ซึ่งดำเนินงานโดยประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ร่วมดำเนินงานทุกขั้นตอน ซึ่งนายก องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ ได้กล่าวว่า “โครงการธนาคารน้ำใต้ดิน เป็นการดำเนินการ สู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาในการบริหารทรัพยากรน้ำ และสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน ... ทำให้เกิดความหวังในการดำเนินการเพื่อบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ...ขณะนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่จัดเป็นศูนย์เรียนรู้ พร้อมแต่งตั้งคณะทำงานขับเคลื่อน นโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เป็นวาระของตำบล” (จตุรงค์ ชื่นตา, 2562)

1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนในจังหวัดยโสธรเป็นชุมชนที่มี ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่านระบบความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแสดงออกมาผ่านวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านและกระบวนการจัดการทรัพยากรในรูปแบบ ต่าง ๆ ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน การรวมกลุ่ม ของชาวบ้านในชุมชนที่คอยชักชวนกันเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของชุมชน ในการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินให้ยั่งยืน โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งผู้ให้ ข้อมูลสำคัญได้ให้ความเห็นว่า “การเชื่อมโยงเข้ากับสภาพของปัญหาด้านนโยบาย ที่ส่งผลใน การเพิ่มพื้นที่น้ำ นโยบายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำยังไม่มีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารระดับสูงบ่อย ทำให้ขาดความต่อเนื่องของแนวทางการดำเนินงาน เพื่อใช้ในการวางแผนการจัดการน้ำ ข้อมูลน้ำของแต่ละหน่วยงาน การบูรณาการร่วมกันระหว่าง หน่วยงานกับการบริหารจัดการน้ำขาดความสอดคล้องกัน จากการดำเนินการเหล่านี้มีมุ่งหวัง ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเป็น หลักแต่ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ” (ปี (นามสมมติ), 2562)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัด ยโสธร ผลการวิจัยพบว่า

2.1 คณะกรรมการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน มีการประชุมหารือ ถึงแนวทางการขับเคลื่อนแผนพัฒนาน้ำบาดาล ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ 20 ปี (2561 - 2580) เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค ซึ่งเป็น นโยบายที่รัฐบาลประกาศชัดเจนว่าต้องให้ทุกชุมชนทุกหมู่บ้านเข้าถึง องค์การบริหารส่วนตำบล หนองหมี่ อาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติในการประกอบอาชีพ มีลำห้วยที่มีสภาพต้นเหิน ในฤดูฝน มีปริมาณน้ำฝนมาก แต่ขาดแหล่งเก็บกัก มีข้อจำกัดด้านพื้นที่ ทำให้ประสบปัญหาเรื่องน้ำท่วม และภัยแล้งในทุกปี น้ำบาดาลขาดแคลน ชุมชนขาดน้ำในการทำเกษตร หากช่วงภาวะน้ำท่วม พืชผลทางการเกษตรก็เกิดความเสียหาย ชาวบ้านประสบปัญหาทุกปีและเป็นปัญหาซ้ำ ๆ

แบบนี้ทุกปี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร จึงได้พยายามหาแนวทางแก้ปัญหาให้กับชาวบ้านเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำ ๆ จึงได้นำแนวคิด “การเติมน้ำฝนลงเก็บไว้ใต้ดิน” มานำร่องในพื้นที่ตำบลหนองหมี่ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “จัดประชุมทั้งสามฝ่ายเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน ร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ ทุกด้าน ที่เกี่ยวข้องภายใต้ขอบเขตบันทึกข้อตกลง ให้ถือเป็นข้อตกลงความร่วมมือทั่วไป ในการดำเนินการขั้นต่อไปและ/หรือประสานงานจะร่วมกันกำหนดรายละเอียดเฉพาะเรื่องภายใต้ขอบเขตแห่งข้อตกลงนี้ และสอดคล้องกับข้อกำหนด ระเบียบและข้อบังคับของแต่ละฝ่าย โดยความเห็นชอบร่วมกันและให้ทำเป็นข้อตกลงร่วมกัน” (ซี (นามสมมติ), 2562)

2.2 ขั้นตอนการดำเนินงาน แนวคิดน้ำที่นำมาทดลองนำร่องที่ตำบลหนองหมี่ ได้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างสูง นับว่าเป็นการพัฒนาท้องถิ่นและบริหารจัดการนํ้านอกเขตชลประทาน ชาวบ้านที่ได้รับผลประโยชน์บริเวณที่ตั้งของบ่อน้ำ เริ่มหันมาสูบน้ำบาดาลเพื่อทำนาปรังในช่วงหน้าแล้ง เป็นการแก้ปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน หลังจากนั้นจึงขออนุญาตใช้ชื่อ “การเติมน้ำฝนลงเก็บไว้ใต้ดิน” เป็นชื่อใหม่ว่า “ธนาคารน้ำใต้ดิน (Groundwater Bank)” มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “ระบบปิดได้กำหนดการฝึกอบรมเพื่อขยายผลในการจัดทำบ่อบาดาลครัวเรือนของตนเอง ซึ่งได้กำหนดการฝึกจัดทำระบบธนาคารน้ำใต้ดิน จำนวน 4 วัน เพื่อให้ผู้นำแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมดำเนินการ โดยให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านจัดหาอาหารมารับประทานร่วมกัน ส่วนระบบเปิด ได้ดำเนินงานสำรวจพื้นที่ทั้งหมดและออกแบบระบบธนาคารน้ำใต้ดิน โดยได้การรับรองและตรวจสอบทั้งหมดจากอาจารย์ชาติศรี ศรีวิชาฐา และอาจารย์โกวิทย์ ดอกไม้” (ดี (นามสมมติ), 2562)

2.3 สถานที่ก่อสร้าง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่จึงได้ดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการ “ธนาคารน้ำใต้ดิน” เป็นการดำเนินการสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาในการบริหารทรัพยากรน้ำ และสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับธนาคารน้ำใต้ดิน ได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากน้ำที่เคยท่วมขังสามารถลดลงโดยใช้เวลาไม่นาน จึงเป็นจุดกำเนิดบ่อธนาคารน้ำใต้ดิน (ระบบปิด) ขณะนี้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ จัดเป็นศูนย์เรียนรู้ พร้อมแต่งตั้งคณะทำงาน ขับเคลื่อนนโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เป็นวาระของตำบล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ ได้เข้าร่วมโครงการธนาคารน้ำใต้ดินต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และโครงการ 1 จังหวัด 1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 1 โครงการต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก” (อี (นามสมมติ), 2562)

2.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน น้ำบาดาลถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาอุปโภคบริโภค การสร้างความมั่นคงทางการผลิตทั้งเกษตรและอุตสาหกรรม โดยอาศัยเทคนิคทางวิชาการที่ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนและหน่วยงานท้องถิ่น มอบหมายให้กรมทรัพยากรน้ำบาดาลจัดทำมาตรฐานการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินที่ชัดเจน ทั้งจุดรับน้ำเข้ารวมถึงจุดเชื่อมต่อ การพัฒนาธนาคารน้ำใต้ดินแม้ว่าจะเป็นประโยชน์ แต่ต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมลพิษและคุณภาพน้ำ เนื่องจากบางพื้นที่สามารถจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินได้ แต่เพื่อช่วยชะลอหรือรองรับน้ำหลากเพียงอย่างเดียว แต่ไม่สามารถนำน้ำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “ทั้งสามฝ่ายจะร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ ทุกด้านที่เกี่ยวข้องภายใต้ขอบเขต บันทึกข้อตกลงความร่วมมือนี้ ให้ถือเป็นข้อตกลงความร่วมมือทั่วไป ในการดำเนินการขั้นต่อไปและ/หรือประสานงานจะร่วมกันกำหนดรายละเอียด เฉพาะเรื่องภายใต้ขอบเขตแห่งข้อตกลงนี้ และสอดคล้องกับข้อกำหนด ระเบียบและข้อบังคับของแต่ละฝ่าย” (เอฟ (นามสมมติ), 2562)

2.5 สภาพแวดล้อม ธนาคารน้ำใต้ดินที่ชุมชนหนองหมี่ มีความก้าวหน้ามากกว่าธนาคารน้ำใต้ดินแห่งอื่น ๆ เพราะมีการผนวกเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ร่วมด้วย ทำให้การบริหารจัดการน้ำที่มาจากธนาคารน้ำใต้ดินในชุมชนมีประสิทธิภาพสูง ได้ผลสมบูรณ์ โครงการธนาคารน้ำระบบปิดเป็นนวัตกรรมเพื่อสังคมโดยประยุกต์ใช้ความคิดใหม่ๆ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก้ปัญหาสังคม ยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “บริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่นั้นมีความเหมาะสมที่ต้องทำโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน และจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป” (จี (นามสมมติ), 2562)

3. เสนอแนะรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า

3.1 ด้านการนำเทคโนโลยี โครงการธนาคารน้ำใต้ดิน (ระบบปิด) และโครงการการบริหารจัดการธนาคารน้ำใต้ดินด้วยเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในพื้นที่ชุมชนหนองหมี่ เพื่อแก้ปัญหการขาดแคลนน้ำในระดับชุมชน โดยนวัตกรรมธนาคารน้ำใต้ดิน (ระบบปิด) มีจุดเด่นคือ ไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่มาก น้ำสามารถไหลลงบ่อใต้ดินได้รวดเร็ว ช่วยป้องกันปัญหาน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน สำหรับโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน (ระบบปิด) เกิดจากแนวคิดหน่วยงานส่วนท้องถิ่นที่ต้องการจะกักเก็บน้ำไว้ในหน้าแล้ง ชาวบ้านประสบปัญหาไม่มีน้ำกินน้ำใช้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “เทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้กับธนาคารน้ำใต้ดินหนองหมี่นี้ ได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลเก่าขาม อำเภออำนาจ จังหวัดอุบลราชธานี” (เฮช (นามสมมติ), 2562)

3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องเริ่มจากฐานทุนชุมชนของตำบลหนองหมี่ ชาวบ้านจึงร่วมใจกันรวบรวมข้อมูลของชุมชนในด้านต่าง ๆ

แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันให้เห็นศักยภาพ ประเด็นปัญหา หรือประเด็นที่ควรได้รับการปรับเปลี่ยน เพื่อนำมากำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชน มีการจัดการโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของและมีศูนย์การเรียนรู้ “หนองหมีโมเดล” ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “ชุมชนร่วมกันสำรวจและกำหนดจุดรวมน้ำของหมู่บ้าน/ชุมชน จากนั้นขุดบ่อ นำวัสดุหยาบ เช่น เศษอิฐ หิน ท่อนไม้ และควมมีที่ระบายอากาศ เพื่อช่วยให้น้ำที่ไหลลงบ่อมีการกระจายตัวได้รวดเร็วยิ่งขึ้น” (ไอ (นามสมมติ), 2562)

3.3 การมีความรู้ความเข้าใจ พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากกว่า 400 แห่ง ด้วยจุดเด่นธนาคารได้ดินหนองหมี หลัก ๆ คือ ความเข้มแข็งทางเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ และนำความรู้ที่ได้ไปใช้วางแผนบริหารจัดการน้ำได้อย่างดี นอกจากนี้มีการทำเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จะต้องหาช่องทางทางการตลาด สร้างเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “จากการศึกษาข้อดีธนาคารน้ำใต้ดินช่วยแก้ปัญหาหน้าท่วมขังแก้ปัญหาพื้นที่แห้งแล้ง ช่วยเพิ่มระดับน้ำใต้ดินบาดาลน้ำตื้น เพิ่มความชุ่มชื้นให้ผิวดินทำให้ต้นไม้และพืชเขียวทั้งปี ลดการระเหยของน้ำลดน้ำเสียในชุมชน ช่วยปรับปรุงคุณภาพน้ำและดินไปในตัว ลดความเสียหายด้านโครงสร้างพื้นฐานเพราะถนนขวางทางน้ำกัดเซาะหรือน้ำป่าไหลหลาก โดยส่งน้ำจากผิวดินลงไปกักตักน้ำเค็มที่มีความถ่วงจำเพาะมากกว่าไม่ให้ขึ้นมาปนเปื้อนน้ำเพื่อกินน้ำใช้” (เจ (นามสมมติ), 2562)

3.4 ความคุ้มค่าสู่ชุมชน ปัจจุบันหนองหมีกลายเป็นศูนย์ต้นแบบธนาคารน้ำใต้ดินมีผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ดูงานอย่างต่อเนื่องเป็นการชี้ทางออก แก้ววิกฤตน้ำแล้งช่วยแก้ปัญหาหน้าท่วม ภัยแล้ง น้ำเค็ม ปัญหาน้ำสกปรก เพื่อให้ระบบที่จัดทำขึ้นเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด คุ้มค่าต่อการลงทุน และเป็นการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภคที่ยั่งยืน โดยแท้จริง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นว่า “ธนาคารน้ำใต้ดินหรือแก้มลิงที่มองไม่เห็นเป็นแก้มลิงที่ใหญ่ที่สุด... ใช้ศาสตร์พระราชาน้ำกับป่าไปด้วยกัน ไม่ใช่เก็บแต่น้ำ ไม่สนป่าสมัยโบราณเรียกน้ำซับ น้ำซึม จะมีอยู่ทุกที่ แต่ปัจจุบันน้ำลงใต้ดินน้อย ไม่มีรากไม้ในการซับ ถ้าเป็นที่ภูเขา น้ำก็ไหลเร็วมาก ไม่ได้ชะลอการลงดิน มีที่ 20 ไร่ให้ป่าเยอะหน่อมันดีต่อธนาคารน้ำ ทำให้ซับน้ำได้เร็วมันก็จะพึ่งพากันได้เรียกทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน การปลูกป่า ปลูกผักมันไม่มีทางเป็นหนี้อาจเพิ่มมูลค่าได้ ได้พื้นที่ป่าได้อากาศบริสุทธิ์เป็นความยั่งยืนที่เริ่มที่ตัวเรา” (เค (นามสมมติ), 2562)

อภิปรายผล

1. รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ยังคงประสบปัญหาภัยธรรมชาติ โดยเฉพาะอุทกภัยและภัยแล้งที่ผ่านมาามีเพียงการแก้ปัญหาตามสถานการณ์เท่านั้น ทำให้หลายพื้นที่ยังไม่ได้รับการแก้ปัญหาหรือมีมาตรการรับมืออย่างเป็นระบบ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

รัชกาลที่ 9 ทรงมีความห่วงใยพสกนิกร หาแนวทางที่จะให้พสกนิกรของพระองค์มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ ช่วยสร้างชุมชน สังคมและประเทศชาติ ให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน พระองค์ได้พระราชทานเรื่องการเก็บน้ำไว้ใต้ดิน ต่อมาผู้นำป่าชุมชนจาก 10 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าร่วมกิจกรรมสัมมนาเครือข่ายผู้นำป่าชุมชนกล้ายิ้ม ภายใต้โครงการคนรักป่า ป่ารักชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิธีการจัดการน้ำในรูปแบบต่าง ๆ ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ รวมทั้งนวัตกรรม “ธนาคารน้ำใต้ดิน (Groundwater Bank)” ของหลวงพ่อดม สิริปัญญา ประธานสถาบันน้ำนิเทศศาสนคุณ ซึ่งใช้หลักการเติมน้ำไปเก็บในชั้นใต้ดิน โดยขุดบ่อในบริเวณพื้นที่น้ำท่วม น้ำขัง น้ำหลาก หรือจุดรวมของน้ำเพื่อกักน้ำให้ซึมลงไปชั้นหิน เป็นการพักน้ำรวมไว้เหมือนธนาคาร แนวคิดนี้เป็นเสมือนการออมหรือกักเก็บน้ำต้นทุนไว้ใช้ในหน้าแล้ง หรืออุ้มน้ำในยามน้ำหลาก นับเป็นตัวอย่างของการบูรณาการความรู้ทางวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถใช้บริหารจัดการน้ำได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ (ปี พ.ศ. 2558 - 2569) และ สมิหระ จิตตลดากร ศึกษาเรื่อง การประเมินแผนงานและความสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้ากับชุมชน พบว่าด้านการทำกิจกรรมร่วมกันนั้น ผู้นำชุมชนส่วนหนึ่งมีการรับรู้พึงพอใจ และยอมรับในเชิงบวก เนื่องจากเมื่อใดที่มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกป่า หรือปล่อยปลา ก็จะมาเข้าร่วมทุกครั้ง (สมิหระ จิตตลดากร, 2556)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร จากผลการวิจัยนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี ได้แต่งตั้งคณะกรรมการสนับสนุนการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมธนาคารน้ำใต้ดินร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายใต้ขอบเขตของระเบียบและข้อบังคับ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ ปกรณ์ ศิริประกอบ ในการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) เป็นการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐโดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ นำเอาแนวทางหรือวิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐ ในส่วนประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ มุ่งเน้นที่แนวทางการบริหารจัดการน้ำใต้ดินแบบครบวงจร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน ชุมชนสามารถจัดการตัวเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากทางภาครัฐเพียงอย่างเดียว (ปกรณ์ ศิริประกอบ, 2558) สอดคล้องกับ อติสรณ์ ชัดสีใส ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังต่อไปนี้ 1) โครงการพัฒนาชุมชนมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้ประชาชนกินดีอยู่ดี มีรายได้สูงขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น 2) ยอมรับสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี 3) แนวคิดของการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่จะใช้รูปแบบเดียวกันทั่วประเทศเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ 4) รัฐบาลให้แนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาของตนเอง

มาเป็นการปูพื้นฐานเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในชุมชน (อดิสรณ์ ชัดสีใส, 2551)

3. เสนอแนะรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของ จังหวัด ยโสธร จากผลการวิจัยนั้น การนำเทคโนโลยี สภาพพื้นที่ภูมิศาสตร์ แผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ ในการสำรวจแหล่งน้ำต้นทุน กำหนดจุดที่วางตำแหน่งโครงการด้วยความแม่นยำ การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน ทั้งปริมาณและคุณภาพอยู่อย่างสอดคล้อง และบูรณาการเพื่อรักษาคุณภาพทางธรรมชาติในทุกโครงการน้ำไว้ โดยอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกฝ่าย และที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินด้านต่าง ๆ ให้มีการดำเนินการในทุกด้านสอดคล้องสัมพันธ์กัน และการมีความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน สื่อสารตรงกัน ลดความขัดแย้ง และความคุ้มค่าสู่ชุมชน ประโยชน์ที่ได้รับทั้งทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน การเกษตร เพิ่มรายได้ให้กับประชาชน สอดคล้องกับ สุลีพร เพียเพ็ง ศึกษาเรื่อง ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการระบวนการพัฒนาท้องถิ่น มีดังนี้ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความปลอดภัย 2) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะ ผู้นำ 3) ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน ได้แก่ ค่าตอบแทน และเงินปันผล เป็นต้น 4) ปัจจัย ภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนร่วม ความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อ ถูกชักชวน หรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี สรุปได้ว่า การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น (สุลีพร เพียเพ็ง, 2552)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยจึงขอเสนอโมเดลใหม่สำหรับการดำเนินการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน อย่างยั่งยืน ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร

รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ประกอบด้วย ภาครัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชน เครือข่าย ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังนี้

1. ควบคุมดูแลเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เก็บข้อมูลและการสังเกตการณ์น้ำใต้ดินในเขตปกครองที่รับผิดชอบ ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่ในเรื่องของการดูแลรักษาพื้นที่ที่รับน้ำฝนที่ต้นน้ำอยู่ (Watershed Protection) ขึ้นพื้นฐาน
2. ควบหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในระบบการเติมน้ำใต้ดิน เพื่อที่จะทำการส่งน้ำฝนไปเก็บไว้ในชั้นน้ำใต้ดินในบริเวณที่จำเป็น เพียงพอ กับปริมาณความต้องการในพื้นที่นั้น ๆ
3. ควบคุมเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติการใช้น้ำจากใต้ดินในพื้นที่ให้เพียงพอให้อัตราการเติมน้ำโดยธรรมชาติและบ่อประติษฐ์ที่ทางท้องถิ่นดำเนินการ เพื่อป้องกันปัญหาการขาดแคลนน้ำใต้ดิน (To Prevent Aquifers From Depleted)
4. ควบคุมกำหนดกฎระเบียบและข้อบังคับร่วมกัน ในการใช้ทรัพยากรน้ำใต้ดินในพื้นที่
5. ควบคุมส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนในพื้นที่ให้ใช้ระบบการชะลอน้ำในพื้นที่ของตนเอง (ธนาคาร น้ำใต้ดินระบบปิด) จัดตั้งโครงการเผยแพร่ความรู้เรื่องธนาคาร

น้ำใต้ดินระบบปิด และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการจัดทำธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิดให้ประชาชนในแต่ละครัวเรือน

6. ประชาชนเรียนควรรู้บทบาทและหน้าที่ขั้นพื้นฐานของตนเองที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ความสำคัญของการรักษาเขตพื้นที่รับน้ำฝนที่ต้นอาศัยอยู่จะช่วยให้ลดความเสี่ยงป้องกันการปนเปื้อนของทรัพยากรน้ำบนดินและน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7. ประชาชนควรสร้างระบบชะลอน้ำในพื้นที่ตนเอง โดยใช้ระบบธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด เพื่อที่จะลดปริมาณน้ำหลากในช่วงฝนตก และการบริหารจัดการน้ำท่วมขังน้ำท่วมฉับพลันให้ง่ายขึ้น

9. ประชาชนควรให้ความร่วมมือพยายามส่งเสริมและขยายผลความรู้ด้านการรักษาเขตพื้นที่รับน้ำฝนที่ต้นอาศัยอยู่ (Watershed) และพยายามบรรจุเข้าในหลักสูตรของการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งจะช่วยพัฒนาเยาวชนรุ่นใหม่ให้เป็นแบบอย่าง เพื่อที่จะยกระดับคุณภาพสังคมให้น่าอยู่มากยิ่งขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ได้แก่ 1.1) ความเป็นมาของธนาคารน้ำใต้ดิน มี 2 รูปแบบ คือ ระบบเปิด และระบบปิด 1.2) กำหนดสถานที่ดำเนินการคือ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหมี่ และ 1.3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดพื้นที่และข้อตกลงร่วมกัน 2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ได้แก่ 2.1) คณะกรรมการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดิน กำหนดนโยบายและถือเป็นแนวทางปฏิบัติ 2.2) ขั้นตอนการดำเนินงาน 2.3) สถานที่ก่อสร้าง 2.4) การมีส่วนร่วมของประชาชนทางการบริหารจัดการแบบครบวงจร และ 2.5) สภาพแวดล้อม ดำเนินการใช้ทรัพยากรที่มีในพื้นที่และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3) เสนอแนะรูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร ได้แก่ 3.1) ด้านการนำเทคโนโลยี 3.2) การมีส่วนร่วมของชุมชน 3.3) การมีความรู้ความเข้าใจ โดยมีการสื่อสารตรงกัน และ 3.4) ความคุ้มค่าสู่ชุมชน ผลการวิจัยที่ควรจะศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อไป ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ถึงผลสัมฤทธิ์ในการจัดทำแผนกลยุทธ์และกลไกในการขับเคลื่อนในจังหวัดยโสธร 2) ขยายการพัฒนาต่อยอดพื้นที่ธนาคารน้ำใต้ดินด้วยชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากต้นแบบจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดยโสธร และ 3) แนวทางการยกระดับการพัฒนาจากพื้นที่ระดับชุมชนสู่พื้นที่อื่น ๆ ด้วยกระบวนการเชื่อมโยงที่เป็นเครือข่ายทั่วทั้งประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำบาดาล. (2563). แผนปฏิบัติการราชการระยะ 5 ปี. เรียกใช้เมื่อ 23 มกราคม 2563 จาก [http : //www.dgr.go.th/th/download/](http://www.dgr.go.th/th/download/)
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2558). ธนาครน้ำ ทางเลือกใหม่ด้านภัยแล้ง. เรียกใช้เมื่อ 30 กันยายน 2562 จาก <https://www.bangkokbiz-news.com/blog/detail/635038>.
- ขวัญใจ เปื่อยหนองแซ่ และสัญญา เคนาภูมิ. (2563). ธนาครน้ำใต้ดิน: นวัตกรรมการบริหารจัดการน้ำ. พัฒนวารสาร, 7(1), 281-295.
- เค (นามสมมติ). (22 ธันวาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาครน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- จตุรงค์ ชื่นตา. (20 กรกฎาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาครน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- จี (นามสมมติ). (21 กันยายน 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาครน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- เจ (นามสมมติ). (22 ธันวาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาครน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- ซี (นามสมมติ). (21 กรกฎาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาครน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- ดี (นามสมมติ). (22 กรกฎาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาครน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- บี (นามสมมติ). (20 กรกฎาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาครน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- ปกรณ์ ศิริประกอบ. (2558). ถอดบทเรียนการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่น: มองผ่าน 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์. วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 7(2), 39-64.
- สภาปฏิรูปแห่งชาติ. (2558). วาระปฏิรูปที่ 25: ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร: การปฏิรูปกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สมิทธา จิตตลดากร. (2556). การประเมินแผนงานและความสัมพันธ์ของโรงไฟฟ้ากับชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และแผนปฏิรูปประเทศ 11 ด้าน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2563). โครงการแก้ปัญหาหาน้ำท่วมและภัยแล้ง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ.

- สุโชติ ธีรวรรณรัตน์. (2562). "เอลนีโญ" ก่อตัวครั้งนี้จะเป็นวิกฤตหรือโอกาสรัฐบาลใหม่. เรียกใช้เมื่อ 30 กันยายน 2562 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/646864>.
- สุลีพร เพียเพ็ง. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของ องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างแป้น อำเภอยะผิง จังหวัดอุดรธานี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐ ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี.
- อดิสรณ์ ชัดสีใส. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในอำเภอยะผิง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อี (นามสมมติ). (21 กรกฎาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- เอ (นามสมมติ). (22 กรกฎาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- เอฟ (นามสมมติ). (20 สิงหาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- ไอ (นามสมมติ). (22 ธันวาคม 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- เฮช (นามสมมติ). (22 กันยายน 2562). รูปแบบการจัดการโครงการธนาคารน้ำใต้ดินอย่างยั่งยืนของจังหวัดยโสธร. (นริศรินทร์ พันธเพชร, ผู้สัมภาษณ์)
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. (2nd ed.). Sage Publications: Inc.